

فصلنامه اقتصاد و برنامه ریزی شهری

سایت نشریه: <http://eghtesadeshahr.tehran.ir>

مقاله پژوهشی

نوسازی شهری؛ بررسی نقش سرمایه اجتماعی- فرهنگی در مشارکت مردم در بازسازی بافت فرسوده شهری (مطالعه موردی شهرهای گنبد و گرگان)

ابوالقاسم حیدرآبادی *

استادیار گروه جامعه‌شناسی، واحد بابل، دانشگاه آزاد اسلامی، بابل، ایران

اطلاعات مقاله	چکیده:
تاریخ های مقاله: تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۴/۱۹ تاریخ تصویب: ۱۴۰۰/۰۷/۲۲	نوسازی شهری به عنوان یکی از راهکارها؛ تدبیری در مواجهه با فرسودگی پهنه بافت‌های فرسوده است. سرمایه اجتماعی با شامل شدن ارزش‌هایی همچون اعتماد و مشارکت و همبستگی در پهنه سکونتی، مفهومی است که در فرایند نوسازی شهری در دهه‌های اخیر اهمیتی ویژه یافته است. مشارکت در نوسازی بافت فرسوده تحت تأثیر عوامل مختلفی است که سرمایه اجتماعی و فرهنگی مهم‌ترین پیش‌نیازهای آن است. مقاله با هدف بررسی نقش سرمایه اجتماعی- فرهنگی بر مشارکت شهروندان گنبدی و گرگانی در نوسازی بافت فرسوده انجام شد. چارچوب نظری مبتنی بر نظریات پاتنام؛ کلمن و بوردیو است. روش تحقیق؛ پیمایشی و ابزار جمع‌آوری اطلاعات پرسشنامه است. نمونه‌گیری به روش خوشه‌ای و حجم نمونه ۳۸۲ نفر از ساکنان بافت فرسوده است.
کلمات کلیدی: بافت فرسوده شهری سرمایه اجتماعی سرمایه فرهنگی مشارکت نوسازی شهری	یافته‌ها نشان می‌دهد سرمایه اجتماعی- فرهنگی بر مشارکت ساکنان تأثیر مثبت داشته است. شاخص اعتماد اجتماعی؛ حسن همکاری؛ انسجام اجتماعی و سرمایه اجتماعی درون‌گرا و برون‌گرا؛ سرمایه فرهنگی با شاخص‌های سرمایه فرهنگی عینیت‌یافته؛ سرمایه فرهنگی تجسم‌یافته؛ سرمایه فرهنگی نهادینه‌شده بیشترین تأثیر را بر مشارکت ساکنان در بازسازی بافت فرسوده داشته‌اند.
DOI: 10.22034/UE.2021.02.03.08	

مقدمه

اموری مستمر، متأثر از هیئتی پرتحرک متشکل از ارزش‌های فرهنگی و اجتماعی است (بیرو، ۱۳۸۴). امروزه اهمیت نقش مؤثر مردم و مشارکت آن‌ها در حرکت به سمت توسعه پایدار شهری بر کسی پوشیده نیست، به گونه‌ای که برای رسیدن به الگوی توسعه پایدار، مشارکت مردم راهکار اصلی و محوری به شمار می‌رود. از منظر نظام‌مندی و کارکردی مشارکت را سازوکاری برای توسعه و تعالی نظام اجتماعی دانسته‌اند که توسعه نیافتن ساختارهای لازم برای مشارکت و نهادینه‌سازی آن به سقوط و انقراض نظام اجتماعی می‌انجامد (سلیمی، ۱۳۹۲).

توسعه اقتصادی کشور ایران همانند سایر کشورهای جهان سوم با رشد شتابان جمعیت شهری همراه بوده است. این رشد شتابان با گسترش بی‌رویه کالبدی و استقرار نامتعادل جمعیت در مراکز شهری به‌خصوص در بافت‌های فرسوده همراه بوده است (نوابخش، ۱۳۹۲). نوسازی شهری را این‌گونه تعریف کرده‌اند که به عنوان یکی از راهکارهای

در سال‌های اخیر، توجه به بافت‌های فرسوده مورد توجه زیادی بوده است. مشارکت در بافت فرسوده و اثر سرمایه اجتماعی فرهنگی بر آن موضوع اصلی این مقاله است. امیراحمدی و نوابخش (۱۳۹۵) معتقدند سرمایه فرهنگی به مثابه پیش‌نیاز کنش مشارکتی نقش مهمی در پیشبرد اهداف آن در راستای موفقیت برنامه‌های نوسازی بافت‌های فرسوده شهری دارد (امیراحمدی و نوابخش، ۱۳۹۵). شرکت ارادی و آگاهانه در هر یک از مراحل تصمیم‌گیری و اجراء، بیان‌کننده مشارکت در بافت فرسوده است. هر تعریفی از مشارکت ارائه شود، مستلزم لحاظ کردن ارزش‌های فرهنگی و اجتماعی مسلط در ساختار جامعه است. این ارزش‌ها زیربنای توسعه مشارکت مردم در فرایند توسعه و نوسازی است، زیرا مشارکت در سلسله

*نویسنده مسئول:

ایمیل: ashahin2000@yahoo.com

شهرهای گرگان و گنبد است (شورای عالی شهرسازی و معماری ایران، ۱۳۹۲). در زمینه بازسازی بافت‌های فرسوده، نقش بخش خصوصی و مشارکت مردم بسیار بااهمیت است. یکی از مشکلات اساسی در فرایند بازآفرینی بافت‌های فرسوده شهرهای امروز، بی‌توجهی به اعمال مفهوم سرمایه اجتماعی به عنوان یکی از پتانسیل‌های محله است (احمدی و همکاران، ۱۳۹۸). در استان گلستان به دلیل نبود دیدگاه‌های روشن در خصوص اهداف سیاست‌ها و راهکارهای اجرایی و قانونی در زمینه مداخله و ساماندهی و همچنین، یکسویه بودن طرح‌های ارائه شده، روند سریع تضعیف اجتماعی-اقتصادی بافت‌های فرسوده و گسترش حاشیه‌نشینی اتفاق افتاده است. این بافت‌ها به دلیل فرسودگی و فقدان زیرساخت‌های مناسب شهری و ناتوانی در پاسخ‌گویی به نیازهای ساکنان با گریز جمعیت بومی و جایگزین شدن مهاجران و اقشار فرودست جامعه شهری مواجه‌اند. با توجه به گستردگی کالبدی و انبوه جمعیت در کلان‌شهرها، توجه به وضعیت مناطق شهر برای برنامه‌ریزی بهتر توسعه شهری اهمیت زیادی دارد. با این وجود، در کشور تلاش‌های چندانی برای مطالعه این موضوع از منظر جامعه‌شناختی صورت نگرفته است. در تحقیقات قبلی (جهانگیری و همکاران، ۱۴۰۰؛ امیراحمدی و نوابخش، ۱۳۹۵؛ امیراحمدی و همکاران، ۱۳۹۵؛ خواجه شاهکویی و همکاران، ۱۳۹۲؛ موسوی و همکاران، ۱۳۹۱) به مشارکت در بافت فرسوده شهری پرداخته شده، اما در شهر گرگان و گنبد این بررسی‌ها صورت نگرفته است. بر این اساس، پرسش آغازین تحقیق را می‌توان این‌گونه بیان کرد که آیا عوامل سرمایه فرهنگی و سرمایه اجتماعی بر میزان مشارکت اجتماعی کنشگران شهری در بازسازی بافت فرسوده در شهرهای گرگان و گنبد مؤثرند؟

پیشینه تحقیق

جهانگیری و همکاران (۱۴۰۰) به رتبه‌بندی چندشاخصه راهکارهای تقویت مشارکت عمومی در حفاظت از آثار تاریخی و میراث فرهنگی بر اساس الگوواره توسعه پایدار پرداختند. نتایج نشان داد حفاظت از منابع طبیعی مهم‌ترین شاخص و استفاده از ظرفیت‌های شبکه‌های اجتماعی مطلوب‌ترین گزینه است. فرایند تصمیم‌گیری به‌خوبی انجام گرفته است و این رویکرد برای مسائل مدیریتی و حفاظتی دیگر در شاخه‌های مختلف عمران و معماری توصیه می‌شود. عابدی (۱۳۹۹) در مقاله با عنوان «ابزارهای تأمین مالی و عوامل مؤثر بر مشارکت مردم در بهسازی محیطی شهر سبز در ایران» نشان داد ساختار تأمین مالی استفاده شده برای پروژه نوسازی ممکن است در یک شهر و حتی منطقه به دلیل قوانین و شرایط خاص آن مؤثر نباشد؛ در حالی که به‌طور مؤثری در مناطق دیگر قابل استفاده باشد.

احمدی و همکاران (۱۳۹۸) در تحقیقی با عنوان تحلیلی بر جایگاه سرمایه‌های اجتماعی در بازآفرینی بافت فرسوده تاریخی محله امامزاده یحیی نشان دادند که شاخص‌های اعتماد و هنجارها و ارزش‌های اجتماعی به عنوان متغیرهای وابسته مشارکت، در بازآفرینی این محله مؤثر و انسجام اجتماعی بدون تأثیر بوده و سرمایه اجتماعی در محله امامزاده

تدبیری در مواجهه با فرسودگی پهنه بافت‌های فرسوده است که در پی نگاه فقط کالبدی نتایج کمابیش مشابه با سایر طرح‌های توسعه شهری را حاصل می‌نماید (خواجه شاهکویی و همکاران، ۱۳۹۲). تأمین مالی و تأمین نیروی انسانی در اجرای طرح نوسازی و بهسازی مهم است. امروزه بافت‌های فرسوده، بخش قابل توجهی از پهنه شهرهای کشورمان را تشکیل می‌دهند که به دلیل داشتن معضلات خاص، از گستره حیات شهری خارج و به بخش‌های مسئله‌دار شهرها تبدیل شده‌اند. این بافت‌ها علاوه بر مشکلات و مسائل کالبدی، زیست‌محیطی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی، فضاهای شهری را هم دچار تنزل کرده و حضور انسان در فضاهای شهری را با معضل روبه‌رو و یا مختل ساخته‌اند. اتخاذ تصمیم‌های صحیح و منطقی و انتخاب نوع مناسب و متناسبی از مداخله در این‌گونه بافت‌ها که به ارتقای کیفیت فضاهای شهری در این بافت‌ها منجر می‌شود، برای بازگرداندن هویت و حیات شهری به آن‌ها ضروری است. بنابراین، نوسازی با هدف نو کردن و رونق بخشیدن به کالبد بافت و عناصر درونی و تقویت و گسترش جنبه‌های مثبت و از بین بردن جنبه‌های منفی حیات در بافت‌های فرسوده است (رهنما، ۱۳۷۷).

گسترش ابعاد فیزیکی شهرها از یک سو و نبود توزیع بهینه و متناسب خدمات در برابر جمعیت حاصله و از سوی دیگر، چندگانگی بافت شهرها در وجوه مختلف کالبدی، اجتماعی و اقتصادی، با توزیع نامتوازن در حوزه‌های مختلف موقعیتی را موجب شده است (نعمتی لیمایی، ۱۳۸۹). بافت فرسوده شهری از جمله پهنه‌های تقسیمی یادشده است که با شاخص‌های ریزدانی، نفوذناپذیری و ناپایداری و سرانجام، مجموعه‌ای از سایر نارسایی‌های کالبدی، عملکردی، حرکتی، زیست‌محیطی، اجتماعی اقتصادی و مدیریتی مشخص می‌شود (وزارت مسکن و شهرسازی، ۱۳۸۵). پیامدهای توسعه‌ای سرمایه اجتماعی در حوزه‌ها و سطوح مختلف مورد بررسی قرار گرفته‌اند. تحقیق حاضر می‌خواهد تا در تبیین میزان توسعه‌یافتگی مناطق شهری و نگرش‌سنجی میزان مشارکت کنشگران شهری در بازسازی بافت فرسوده شهری به بررسی عوامل جامعه‌شناختی مؤثر بر آن بپردازد. شهرها، مکان زندگی و کار هزاران انسان هستند که توسعه‌یافتگی یا توسعه‌نیافتگی آن‌ها می‌تواند شرایط رفاه اجتماعی و بهروزی و کیفیت زندگی کنشگران کشور را فراهم کند. از سوی دیگر، به دلیل خروج سرمایه و کاهش ارزش اقتصادی این بخش‌ها، شاهد این مسئله هستیم که این مجموعه‌ها که بخش‌های وسیع از سطوح دایره شهری با توان بالقوه چشمگیر برای توسعه شهری را تشکیل می‌دهند و روزبه‌روز دست‌خوش انزوا شده و با خارج شدن از دایره حیات فعال شهری از چرخه توسعه عقب مانده و در مواردی باعث ضربه زدن به بافت‌های هم‌جوار خود می‌شوند. همچنین، با نزول کیفیت کالبدی و اقتصادی، تعداد سرمایه‌گذاران در این بافت‌ها کاهش یافته و سطح فعالیت‌های اقتصادی در آن افت پیدا می‌کند.

استان گلستان، بیست و یکمین استان کشور با مساحت ۲۰۲۶۷ هکتار است. بر اساس سند مصوب شورای عالی معماری و شهرسازی ایران ۲۰۲۸ هکتار بافت فرسوده شناسایی شده است که ۹۷۲ هکتار در

اجتماعی در سطح محله در پایین‌ترین سطح ممکن است و مانعی اساسی در مسیر اهداف نوسازی است و پایین بودن سطح سرمایه اجتماعی را یکی از علل ناموفق بودن طرح‌های بهسازی و نوسازی می‌داند. همچنین، امیراحمدی و نوابخش (۱۳۹۵)، امیراحمدی و همکاران (۱۳۹۵)، خواجه شاهکویی و همکاران (۱۳۹۲)، موسوی و همکاران (۱۳۹۱)، عالی‌پور و بیابانی‌مقدم (۱۳۹۰) و خنده‌رو (۱۳۸۷) نشان دادند سطح مشارکت اجتماعی، اعتماد اجتماعی، تعاون و همیاری، تحصیلات و سرمایه اجتماعی، بر مشارکت در نوسازی بافت فرسوده شهر تأثیر دارد. ارتقای سرمایه اجتماعی منجر به افزایش مشارکت و سرعت عمل در طرح‌های نوسازی شهری می‌شود.

آکدو^۲ و همکاران (۲۰۱۹) به بررسی فضا و شهر می‌پردازند. رابطه بین احساس مکان، سرمایه اجتماعی و مشارکت مدنی در رشته‌های مختلف مطالعه شده است. با این حال، رابطه فضایی آن‌ها کمتر تجزیه و تحلیل شده است. این مطالعه به درک بهتر رابطه بین این سه مفهوم (احساس مکان، سرمایه اجتماعی و مشارکت مدنی) کمک می‌کند. یافته‌ها نشان داد احساس مکان با سرمایه اجتماعی ارتباط معناداری دارد و در عین حال، مشارکت مدنی در سطح فردی نیز به طور قابل توجهی توضیح می‌دهد. همچنین، در فضاهای شهری، مشارکت شهروندان اهمیت دارد. پیرر^۳ (۲۰۱۵) به بررسی فواید ارزش نهادن به نوسازی بافت فرسوده از نظر اجتماعی و فرهنگی پرداخت. آن‌ها بیان می‌کنند که اگرچه طرح‌های بسیاری برای نوسازی بافت فرسوده شهری در بخش‌های مختلف شهری اجرا شده است، ولی چندین تلاش منجر به نتیجه نشده است. یافته‌های این پژوهش در صدد بوده که به ارزش منافع حاصل از سیاست‌های نوسازی بافت فرسوده شهری بپردازد.

ایکداووبواس^۴ (۲۰۱۸) تحقیقی تحت عنوان «شبکه گفت‌وگوی اجتماعی و نتیجه آن بر نوسازی بافت فرسوده» انجام داده است. یافته‌ها نشان می‌دهد سرمایه اجتماعی- فرهنگی چه به شکل مستقیم چه به شکل غیرمستقیم باعث مشارکت می‌شود. علاوه بر این، گفت‌وگو با کسانی که دارای دیدگاه متضاد موجب کاهش مشارکت در نوسازی می‌شود. به بیان دیگر، بین سرمایه اجتماعی و فرهنگی و مشارکت در بافت فرسوده رابطه مثبت وجود دارد. کوپنجا و انسریکا^۵ (۲۰۱۷) در مقاله‌ای ضمن بررسی تجارب مشارکت عموم در پروژه‌های زیربنایی شهری، به شناسایی شیوه‌های حکمرانی شهری برای کمک به مشارکت عموم در پروژه‌های زیربنایی شهری با هدف افزایش پایداری محیط شهری پرداخته‌اند. همچنین، بین بیشتر متغیرها (اقتصادی- اعتماد اجتماعی، متغیرهای آگاهی اجتماعی) رابطه معناداری وجود دارد.

بروکات^۶ (۲۰۱۶) ارتباط بین تأثیر عوامل اجتماعی فرهنگی بر کیفیت و میزان رضایت از خدمات را با متغیر تعلق مکانی مورد بحث قرار

یحبی با شدت تأثیر ۰/۹۳ بر بازآفرینی مؤثر است. محمدی (۱۳۹۶) در تحقیقی با عنوان «بررسی میزان سرمایه اجتماعی جهت نوسازی بافت فرسوده شهر زنجان»، نشان داد ساکنان بافت فرسوده شهر زنجان دارای میزان سرمایه اجتماعی بیشتر از حد متوسط، تقریباً در همه مؤلفه‌های آن هستند. بین سرمایه اجتماعی، با نوسازی بافت فرسوده شهری رابطه معناداری وجود داشته که لزوم برنامه‌ریزی در این حیطة را گوشزد می‌کند. صالح و همکاران (۱۳۹۱) در پژوهشی پیمایشی به دنبال تبیین تأثیر سرمایه اجتماعی با مشارکت مالکان در بهسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده شهری بوده‌اند. نتایج نشان داد هرچه اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی، همبستگی اجتماعی، حساسیت نسبت به سرنوشت کشور، سرمایه اجتماعی و میزان تحصیلات مالکان افزایش می‌یابد، مشارکت مالکان و ساکنان برای نوسازی بافت فرسوده افزایش می‌یابد. پولادساز و اخوان (۱۳۹۴) در بررسی ابعاد فرهنگی اجتماعی مؤثر بر توانمندسازی بافت فرسوده، عواملی مانند حس تعلق به مکان، انگیزه مشارکت، تصویر ذهنی مناسب از محله و برخورد‌های اجتماعی از محله را در ایجاد فضایی پایدار در بعد اجتماعی و فرهنگی مؤثر دانسته‌اند.

حاتمی‌نژاد و همکاران (۱۳۹۳) در تحقیقی با عنوان «واکاوی ظرفیت سرمایه اجتماعی محلات شهری در ساماندهی بافت‌های فرسوده منطقه ۹ شهرداری» تهران نشان دادند سطح اعتماد، مشارکت انسجام اجتماعی و سایر مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی افراد ساکن در بافت‌های فرسوده، از مهم‌ترین ظرفیت‌ها برای بهبود وضعیت این بافت‌های شهری است. مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی، نقش زیادی در تبیین میزان مشارکت ساکنان بافت فرسوده در بهسازی و نوسازی دارد و با تأکید بیشتر بر ظرفیت سرمایه اجتماعی ساکنان این بافت‌ها می‌توان از این عامل برای تسریع در روند نوسازی و بهسازی بافت‌های فرسوده شهری استفاده کرد. دویران و همکاران (۱۳۹۰) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی مداخله در ساماندهی بافت‌های فرسوده و ناکارآمد شهری با رویکرد ترکیبی نمونه موردی: محله زینبیه زنجان» نشان داد استفاده از رویکرد ترکیبی با تلفیق رویکرد کار کردگرا (اقتصادمحور) و فرهنگ‌گرا (سنت‌گرا)^۱ با هدف ارتقای ارزش زمین و بهره‌وری از آن و حفظ هویت و عناصر فرهنگی و اجتماعی بافت فرسوده مناسب‌ترین شیوه مداخله در بافت‌های فرسوده است، به‌طوری که هم منافع رویکرد کارکردگرا و هم مزایای رویکرد فرهنگ‌گرا تضمین می‌شود. نظم‌فر و عطار (۱۳۹۳) در پژوهشی به بررسی نقش سرمایه اجتماعی بر مشارکت ساکنان در نوسازی بافت فرسوده شهر اردبیل پرداخته‌اند. نتایج بیانگر معناداری زیاد رابطه میان دو شاخص، احساس تعلق به محله و اعتماد نهادی محله با میزان مشارکت ساکنان بافت فرسوده و همچنین، عدم معناداری رابطه بین شاخص همبستگی اجتماعی و مشارکت ساکنان در فرایند نوسازی بافت فرسوده شهری است. نوابخش (۱۳۹۲) نشان داد سرمایه‌های فرهنگی و اجتماعی به عنوان پایه‌های زیربنایی برای رشد سرمایه اقتصادی در طرح‌های توسعه شهری باید در نظر گرفته شوند. مروتی و لطیفی (۱۳۹۱) نشان داد سرمایه

2 . Acedo

3 . Perrerr

4 . Ikdavoos

5 Koppenjan.ensrink

6 Brokanoo

1 . Traditionalism

نظریهٔ تداوم را در تکامل می‌بیند. اینان به درک فضای شهری می‌اندیشند و نه به خلق آن؛ به‌ویژه طرح‌های صلب و ثابت. مداخلهٔ مردم‌گرایانه بیش از طراحی به برنامه‌ریزی می‌اندیشد. برنامه‌ریزی که در آن مردم نقش اساسی در سازماندهی شهر بازی می‌کنند.

بورديو در برابر بیش اقتصادگرایی افراطی، به‌جز سرمایهٔ اقتصادی، انواع دیگری از سرمایه را مطرح می‌کند و با نگرشی مارکسیستی در ارتباط با مفهوم طبقه، قدرت، مزایای اجتماعی و نابرابری به تحلیل آن‌ها می‌پردازد. از نظر بورديو سرمایهٔ اجتماعی یکی از شکل‌های مهم سرمایه است. از نظر وی سرمایه در سه شکل بنیادی امکان بروز می‌یابد، به شکل سرمایهٔ اقتصادی که قابلیت تبدیل شدن به پول را دارد و ممکن است در شکل حقوق مالکیت نهادینه شود؛ به شکل سرمایهٔ فرهنگی که در شرایط معین، قابلیت تبدیل شدن به سرمایهٔ اقتصادی را دارد و ممکن است به شکل کیفیت‌های آموزشی نهادینه شود و به شکل سرمایهٔ اجتماعی که از الزامات اجتماعی ارتباطات ساخته شده است و در شرایط معین، قابلیت تبدیل شدن به سرمایهٔ اقتصادی را دارد و ممکن است به صورت عنوان اشرافی با اصالت خانوادگی نهادینه شود (بورديو، ۱۳۸۷). از نظر بورديو سرمایهٔ اجتماعی دو مؤلفه دارد، اول، منبعی است که ارتباط با آن از طریق عضویت در گروه و شبکه‌های اجتماعی امکان‌پذیر می‌شود و دوم، حجم سرمایهٔ اجتماعی‌ای که به تملک یک کارگزار انسانی درمی‌آید. بر اندازه‌ای از شبکه‌های ارتباطاتی مبتنی است که او می‌تواند بسیج کند (بورديو، ۱۳۸۴).

بورديو اعتقاد دارد که این کیفیت به وسیلهٔ کلیت ارتباطات بین کنشگران حاصل می‌شود، نه آنکه فی‌نفسه یک کیفیت معمول گروه باشد، عضویت در گروه‌ها و درگیر بودن در شبکه‌های اجتماعی، که در گروه‌ها حاصل می‌شود و روابط اجتماعی حاصل از عضو بودن می‌تواند در تلاش این بهبود موقعیت اجتماعی کنشگران در حوزه‌های گوناگون و متفاوت به کار برده شود. از نظر پاتنام نیز سرمایهٔ اجتماعی به معنای ویژگی‌های سازمان اجتماعی مانند اعتماد هنجارها و شبکه‌ها، می‌تواند کارایی جامعه را با تسهیل کنش‌های هماهنگ بهبود بخشد (نوابخش، ۱۳۹۲). سرمایهٔ اجتماعی مجموعه‌ای از شبکه‌های روابط و پیوندهای اجتماعی مبتنی بر اعتماد بین فردی و بین گروهی است که تعامل افراد با نهادها و گروه‌ها و کنش‌های یاری‌گرایانهٔ آن‌ها را به منظور دستیابی به اهداف فردی و جمعی تسهیل می‌کند (نوابخش، ۱۳۹۲). از دیدگاه لوری سرمایهٔ اجتماعی به مجموعهٔ منابعی گفته می‌شود که در ذات روابط خانوادگی و در سازمان اجتماعی وجود دارد و برای رشد اجتماعی افراد سودمنداست (فوکویاما، ۱۳۸۴).

سرمایهٔ اجتماعی علاوه بر اینکه همدیگر را تقویت می‌کنند، منجر به مشارکت بیشتر افراد یک جامعه نیز می‌شود (بوز، ۲۰۰۵)، اهمیت سرمایهٔ اجتماعی در فرایند نوسازی شهری از آن جهت محسوس‌تر خواهد بود که مداخله در بافت‌های فرسوده در بیشتر موارد در ظرف مکانی محله انجام شده و بنابراین سرمایه‌های اجتماعی می‌توانند در درجهٔ اول، با

داده است. نتایج نشان می‌دهد که عوامل محیطی، کیفیت و سطح رضایت از خدمات در میزان تعلق مکانی افراد تأثیرگذار است. پیتون و پیتون^۷ (۲۰۰۳) نیز در پایان‌نامهٔ خود تأثیر تعلق مکانی و سرمایهٔ اجتماعی را بر عملکرد مدنی در ارتباط با حفظ و مدیریت منابع طبیعی مطالعه کرده‌اند. نتایج تحقیق یادشده نشان می‌دهد ارتباط معناداری بین تعلق مکانی، سرمایهٔ اجتماعی و عملکرد مدنی در ارتباط با حفظ و مدیریت منابع طبیعی وجود دارد. از این‌رو، مدیران می‌توانند با توجه به تعلق مکانی و سرمایهٔ اجتماعی بازدیدکنندگان و استفاده‌کنندگان از محیط‌های طبیعی برای طراحی برنامه‌های مشارکتی شهروندی بهره ببرند.

در مجموع، پیشینه‌های بررسی‌شده نشان داده که مشارکت در بافت فرسودهٔ شهری متأثر از عوامل مختلفی است. در این میان، نقش انواع سرمایه‌ها و از جمله سرمایهٔ اجتماعی و سرمایهٔ فرهنگی انکارناپذیر است. در تحقیقات قبلی اثر سرمایهٔ اجتماعی فرهنگی بر مشارکت در بافت‌های فرسودهٔ شهر گرگان و گنبد بررسی نشده بود، که در این پژوهش سعی شده تا این خلأ علمی برطرف شود.

نوسازی شهری نگاه فقط کالبدی در نتیجهٔ درک فقدان جذابیت کالبدی و مکانی بافت‌های فرسوده است (پورا احمد و شمعی، ۱۳۸۹). این در حالی است که مؤلفه‌های فراکالبدی همانند ساختار اجتماعی بافت‌ها، به مفهوم کمیت و کیفیت روابط و مشارکت ساکنان آن‌ها که تا پیش از این در برابر نگاه فقط کالبدی طرح‌ها نادیده انگاشته می‌شد، می‌تواند در قالب سرمایه‌های اجتماعی- فرهنگی، ابزار و محرکی برای نوسازی مطلوب‌تر و مقبول‌تر از نظر ساکنان بافت باشد. دیدگاه‌های نظری و تجارب متأخر مدیریت شهری؛ تحقق‌پذیری برنامه‌های مداخله را در گروی رویکرد برنامه‌ریزی شهری مشارکتی می‌دانند. رکن اصلی پژوهش توسعهٔ شهری نیز مشارکت همه‌جانبهٔ یگان‌های سازندهٔ جامعهٔ شهری (افراد و گروه‌ها) است. در ادبیات جدید توسعه نیز با توجه به اهمیت نقش مردم در جامعه از مردم به عنوان ثروت واقعی هر جامعه یاد می‌شود (لطیفی، ۱۳۹۶).

نظریه‌ها و رویکردهای مختلفی در تبیین مشارکت اجتماعی کنشگران شهری در بازسازی بافت فرسوده ارائه شده است. نظریه‌های مداخله در چهار دسته مطرح می‌شود: ۱. مداخلهٔ نوگرایانه (تجدد): تأکید بر انقطاع فرهنگی. ۲. مداخلهٔ فرانوگرایانه: که به صورت تلفیقی است. ۳. مداخلهٔ فرهنگ‌گرایانه: تأکید بر زیبایی‌شناختی و بالا بردن جذابیت و آرامش شهری و ۴. مداخلهٔ مردم‌گرایانه: دخالت مردم در تصمیم‌گیری و تهیهٔ برنامه. در این پژوهش نوع چهارم مداخله مورد نظر است. این نوع مداخله متأثر از نظریه‌های شهرسازی مشارکتی دهه‌های آخر قرن بیستم میلادی است که هدف آن بالا بردن میزان مشارکت مردم در تغییرات سازمان فضایی شهر است. مخاطبان اصلی هر نوع مداخله‌ای را مردم و ساکنان محدوده‌های مورد عمل؛ تشکیل می‌دهند. بنابراین، قبل از هرگونه مداخله‌ای؛ باید به نظریه‌های مردم توجه داشت و پس از بررسی آن‌ها؛ مداخله در بافت با همکاری مردم صورت پذیرد. مداخلهٔ مردم‌گرایانه؛

گروه اشاره دارد. در این بعد شاخص‌هایی نظیر اعتماد در ارتباط متقابل مطرح است. این بعد با سطوح بالایی از اعتماد، هنجارهای مشترک تعهد است و براساس روابط متقابل و تعیین هویت متقابل مشخص می‌شود. این بعد به ارتباط همکاریانی که همدیگر را دوست دارند، مربوط می‌شود. سرمایه اجتماعی شناختی، اشاره به منابعی دارد که فراهم‌کننده مظاهر، تعبیرها و تفسیرها و سیستم‌های معانی مشترک در میان گروه‌ها است. مهم‌ترین جنبه‌ها عبارت‌اند از: زبان و کدهای مشترک و حکایات مشترک. این بعد از سرمایه اجتماعی، کمتر قابل اندازه‌گیری است و می‌توان آن را از جمله سرمایه‌های مشترک در میان اعضای یک گروه دانست. ارزش‌ها، نگرش‌ها، باورها و غیره در این بعد قرار دارند (حسن‌زاده و صادقی، ۱۳۹۴). به ای ترتیب، در این مقاله، متغیرهای قابل سنجش به‌کارگرفته‌شده برای بررسی و مشخص کردن میزان مشارکت اجتماعی- فرهنگی در بازسازی بافت فرسوده از نظریات جامعه‌شناسانی همچون بوردیو و پاتنام و کلمن استفاده شده است که شرحی مختصر از دیدگاه و تعاریف و نظریات آنان ذکر شد. با توجه به نظریات ارائه‌شده، انتظار می‌رود که ابعاد سرمایه اجتماعی و سرمایه فرهنگی با مشارکت شهروندان در نوسازی بافت فرسوده شهری رابطه مستقیم و معناداری داشته باشد.

چارچوب نظری

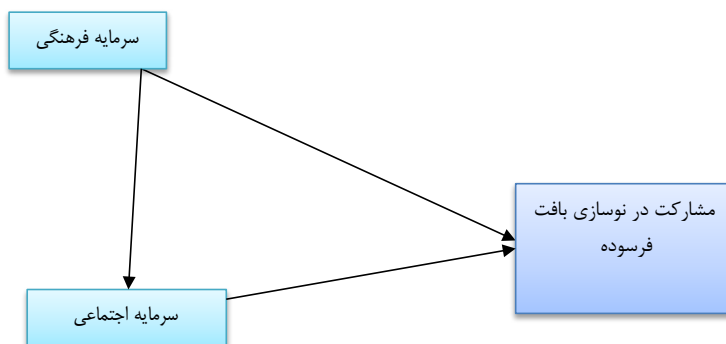
در این قسمت باید دید که چگونه انواع سرمایه، زمینه را برای مشارکت شهروندان در بافت‌های فرسوده شهری گران و گنبد فراهم می‌کنند. رابرت پاتنام معتقد است که مشارکت افراد در اجتماعشان ناشی از سرمایه اجتماعی آنان بوده که از سه بخش شبکه روابط اجتماعی، همبستگی اجتماعی و اعتماد تشکیل شده است (توسلی و موسوی، ۱۳۸۴). کلمن نیز معتقد است سرمایه اجتماعی منجر به تسهیل روابط اجتماعی می‌شود و دستیابی به اهداف را آسان‌تر کرده و مشارکت اجتماعی افراد را در ساخت اجتماعی میسر می‌کند (خوش‌فر و همکاران، ۱۳۹۲).

بوردیو نیز مانند کلمن و پاتنام سرمایه اجتماعی- فرهنگی را بر مشارکت مؤثر می‌داند. از نظر وی این سرمایه‌ها می‌تواند مشارکت را تحت تأثیر قرار دهد. سرمایه فرهنگی و اجتماعی علاوه بر اینکه همدیگر را تقویت می‌کنند، منجر به مشارکت بیشتر افراد یک جامعه نیز می‌شود (بوز، ۲۰۰۵)، اهمیت سرمایه اجتماعی فرهنگی در فرایند نوسازی شهری از آن جهت محسوس‌تر خواهد بود که مداخله در بافت‌های فرسوده در بیشتر موارد در ظرف مکانی محله انجام شده و بنابراین، سرمایه‌های اجتماعی و فرهنگی می‌توانند در درجه اول، با توجه به مفهوم محله و به دلیل مشترکات، علائق و روابط چهره‌به‌چهره ساکنان آن، در این مکان نمود بیشتری داشته باشند و در عین حال، با شامل شدن ارزش‌هایی همچون اعتماد اجتماعی، همبستگی اجتماعی و یکپارچگی اجتماعی به عنوان ظرفیت‌های درونی و ثروت‌های پنهان در محلات، یک اقدام غیرمتمرکز و از پایین به بالا را نویدبخش باشند (نعمتی لیمایی، ۱۳۸۹). به این ترتیب، در این مقاله، متغیرهای قابل سنجش به‌کارگرفته‌شده برای بررسی و مشخص کردن میزان مشارکت اجتماعی- فرهنگی در

توجه به مفهوم محله و به دلیل مشترکات، علائق و روابط چهره‌به‌چهره ساکنان آن، در این مکان نمود بیشتری داشته باشند و در عین حال، با شامل شدن ارزش‌هایی همچون اعتماد اجتماعی، همبستگی اجتماعی و یکپارچگی اجتماعی به عنوان ظرفیت‌های درونی و ثروت‌های پنهان در محلات، یک اقدام غیرمتمرکز و از پایین به بالا را نویدبخش باشند (نعمتی لیمایی، ۱۳۸۹).

مفهوم مهم بعدی، سرمایه فرهنگی است. اساساً مفهوم سرمایه در تاریخ تفکر علوم اجتماعی از آن دست مفاهیم پرچالشی است که ذهن‌های بسیاری از اندیشمندان حوزه مطالعاتی جامعه را درگیر خود کرده است. پیر بوردیو، از آن دست نظریه‌پردازان میدان اجتماعی است که در نقدی به مارکس، که می‌گفت سرمایه از یک نوع وجود دارد و آن سرمایه اقتصادی است، از یک نوع دیگری از سرمایه به نام سرمایه فرهنگی صحبت به میان می‌آورد. در مجموع، سه بعد برای سرمایه فرهنگی در این مقاله در نظر گرفته شد. سرمایه فرهنگی تجسم‌یافته، نوعی ثروت بیرونی است که به عنوان بخش جدایی‌ناپذیر از فرد درآمده است. در واقع، سرمایه فرهنگی درونی شده، توانایی‌های بالقوه‌های دارد که به تدریج بخشی از وجود فرد شده‌اند (نوغانی، ۱۳۸۷). سرمایه فرهنگی عینیت یافته، بیشتر به شکل کالاهای فرهنگی و اشیای مادی و رسانه‌ها و مؤلفه‌های نرم‌افزاری نظیر مجله‌ها، تصاویر، نقاشی‌ها، مجسمه‌ها، کتاب‌ها، اینترنت، کامپیوتر و... تجسم می‌یابد و از ویژگی‌های بارز آن قابل انتقال بودن آن است. به تمامی اشیای کالاهای فرهنگی، سرمایه فرهنگی عینی می‌گویند، اما واقعیت اساسی این سرمایه در این است که اثر آموزشی بر دارندگان آن می‌گذارد. سرمایه فرهنگی نهادینه‌شده، این سرمایه برای دارنده آن پایگاه اجتماعی ایجاد می‌کند. این سرمایه، به کمک ضوابط اجتماعی و به دست آوردن عنوان‌هایی مانند مدرک تحصیلی، تصدیق حرفه و کار، کسب موقعیت می‌کند، این سرمایه قابل انتقال نیست (قاسمی و نامدار جویمی، ۱۳۹۳). بوردیو اعتقاد دارد که این کیفیت به وسیله کلیت ارتباطات بین کنشگران حاصل می‌شود، نه آنکه فی‌نفسه یک کیفیت معمول گروه باشد، عضویت در گروه‌ها و درگیر بودن در شبکه‌های اجتماعی، که در گروه‌ها حاصل می‌شود و روابط اجتماعی حاصل از عضو بودن می‌تواند در تلاش این بهبود موقعیت اجتماعی کنشگران در حوزه‌های گوناگون و متفاوت به کار برده شود. از نظر پاتنام نیز سرمایه اجتماعی به معنای ویژگی‌های سازمان اجتماعی مانند اعتماد هنجارها و شبکه‌ها، می‌تواند کارایی جامعه را با تسهیل کنش‌های هماهنگ بهبود بخشد (نوابخش، ۱۳۹۲).

سرمایه اجتماعی ساختاری، عنصر ساختاری سرمایه اجتماعی اشاره به الگوی کلی تماس‌های بین افراد دارد یعنی، شما به چه کسانی و چگونه دسترسی دارید و مهم‌ترین جنبه‌های این عنصر عبارت‌اند از: روابط شبکه‌ای بین افراد، پیکربندی شبکه‌ای و سازمان مناسب. شامل الگوی پیوندهای میان اعضای گروه و ترکیب سازماندهی این اعضا است. سلسله‌مراتب شبکه، تراکم و میزان همگنی گروه یا اعضای گروه از جمله شاخص‌های عمده بعد ساختاری هستند (حسن‌زاده و صادقی، ۱۳۹۴). سرمایه اجتماعی ارتباطی، به کیفیت تعامل و ارتباط اعضا در درون یک

شکل ۱. مدل نظری مشارکت در نوسازی بافت فرسوده شهری

نتایج تا چه حد مشابه خواهند بود (ساروخانی، ۱۳۹۲). برای درک پایایی معمولاً از آمار استفاده می‌شود. در آمار، پایایی ملاکی برای همسانی یک مجموعه از بخش‌ها یا ابزارهای سنجش است که در خصوص آزمون یک چیز مشابه به کار می‌روند. این همسانی هم می‌تواند در خصوص یک ابزار در زمان‌های گوناگون، هم در خصوص مقایسه یک ابزار با ابزارهای گوناگون و هم در خصوص ارزیابی یک ابزار توسط افراد گوناگون صادق باشد (میرزایی، ۱۳۸۸). برای احراز پایایی سؤال‌های پرسشنامه، در این پژوهش از روش آلفا کرونباخ برای پایایی گویه‌ها استفاده شد.

یافته‌ها

در این بخش از مقاله ابتدا به بررسی توصیفی متغیرها پرداخته و در ادامه، به تحلیل سنجش خروجی آزمون فرضیات پرداخته خواهد شد. حدود ۲۰ درصد از پاسخ‌گویان نظر خاصی در مورد محله خود نداشته‌اند، ولی بیش از ۸۰ درصد به محله خود احساس تعلق می‌کنند. ۳۳ درصد پاسخ‌گویان محله خود را مناسب دانستند. ۶۵ درصد از پاسخ‌گویان از محله خود احساس رضایت ندارند. حدود ۴۴ درصد ساکنان اطلاع کمی از طرح نوسازی منطقه خودشان دارند، ولی ۸۰ درصد بیشترین ضرورت نوسازی بافت فرسوده در محل زندگی‌شان را ذکر کرده‌اند. پاسخ‌گویان مهم‌ترین مشکلات را در نوسازی بافت فرسوده محله خود به ترتیب اعتماد کم مردم نسبت به دستگاه‌های ذی‌ربط و مجریان، نداشتن توان مردم در بازسازی، نبود اطلاعات کافی و شفاف و ترس از طولانی شدن ساخت‌وساز، نبود اطلاعات کافی در مورد مشارکت و نبود مکانی برای زندگی در زمان ساخت ساز می‌دانند.

این جدول نشان می‌دهد میانگین شاخص تعهد اجتماعی (۳/۴۶) اعتماد اجتماعی (۳/۵۵) مشارکت در اجرا (۳/۰۵) مشارکت نیروی انسانی (۲/۹۳) مشارکت مالی (۳/۰۵) مشارکت اجتماعی (۳/۵۰) سرمایه اجتماعی (۳/۳۲) سرمایه اجتماعی ارتباطی (۳/۰۱) سرمایه اجتماعی ساختاری (۳/۳۹) سرمایه اجتماعی شناختی (۳/۷۰) سرمایه اجتماعی درون‌گرا (۳/۴۶) سرمایه اجتماعی برون‌گرا (۳/۶۹) سرمایه فرهنگی

بازسازی بافت فرسوده از نظریات جامعه‌شناسانی همچون بوردیو و پاتنام و کلمن استفاده شده است. با توجه به نظریات ارائه‌شده، انتظار می‌رود که ابعاد سرمایه اجتماعی و سرمایه فرهنگی با مشارکت شهروندان در نوسازی بافت فرسوده شهری رابطه مستقیم و معناداری داشته باشد. بنابراین، چارچوب نظری مبتنی بر نظریات پاتنام، کلمن و بوردیو است. طبق نظر این افراد، هرچه سرمایه فرهنگی بیشتر باشد، مشارکت اجتماعی بیشتر است و همچنین، با افزایش سرمایه اجتماعی، بر میزان مشارکت شهروندان افزوده می‌شود و در نتیجه، با افزایش سرمایه اجتماعی و سرمایه فرهنگی، می‌توان شاهد افزایش مشارکت در بافت فرسوده شهری بود.

مواد و روش‌ها

روش تحقیق، روش پیمایش است. جامعه آماری شامل کلیه ساکنان و مالکان بافت فرسوده شهری و پیرامون شهر گرگان و گنبد به تعداد ۲۱۴۵۶ هزار نفر است. واحد تحلیل، افراد سنین بیشتر از ۱۸ سال هستند که توانایی پاسخ‌گویی به سؤال‌ها را دارند. تعداد مردها ۱۱۱۰۴ نفر و تعداد زن‌ها ۱۰۳۵۲ نفر است. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران و سطح دقت ۰/۰۵۵ به میزان ۳۸۲ نفر برآورد شده است. شیوه و روش نمونه‌گیری، روش تصادفی خوشه‌ای چندمرحله‌ای است. روش انتخاب نمونه به صورت منطقه‌ای یا بلوکی است، به دلیل پراکندگی زیاد پاسخ‌گویان، با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای نمونه مورد نظر انتخاب شد. به این صورت که از منطقه تمامی محلات نمونه انتخاب شد و در نهایت، از هر محله نیز بلوک‌هایی به صورت تصادفی انتخاب شدند. سپس، در هر بلوک شهری با توجه به حجم بلوک و تناسب آن با حجم نمونه افرادی از درب منازل برای پاسخ‌گویی انتخاب شدند. اطلاعات مورد نیاز از طریق پرسشنامه محقق‌ساخته گردآوری و سؤال‌ها براساس طیف لیکرت از گویه‌های پنج‌مقوله‌ای تنظیم شد.

برای تعیین اعتبار، از اعتبار صوری استفاده شد. پایایی یعنی ببینیم آیا ابزار سنجش ویژگی تکرارپذیری دارد؛ به بیان دیگر اگر خصیصه مورد نظر را با همان روش تحت شرایط مشابه بیش از یک بار اندازه‌گیری کنیم،

جدول ۱. پایایی متغیرهای تحقیق

مقدار آماره	تعداد گویه‌ها	متغیرها
۰.۸۳۰	۶۴	سرمایه فرهنگی
۰.۸۲۰	۲۰	سرمایه فرهنگی تجسم یافته
۰.۷۹۳	۷	مهارت‌های ذهنی
۰.۸۱۰	۸	مهارت‌های بدنی و فیزیکی
۰.۸۳۷	۵	مهارت‌های فردی
۰.۸۴۰	۲۲	سرمایه فرهنگی عینیت یافته
۰.۷۳۶	۸	مصرف کالاها و فرهنگی
۰.۷۸۱	۷	تملک کالاها و فرهنگی
۰.۸۲۱	۸	علاقه مندی به هنر
۰.۸۹۰	۱۰	سرمایه فرهنگی نهادینه شده
۰.۸۳۷	۷	تعهد اجتماعی
۰.۸۴۸	۴	تعلق پذیری
۰.۸۳۰	۲۶	سرمایه اجتماعی
۰.۸۳۶	۵	سرمایه اجتماعی ساختاری
۰.۷۲۳	۸	سرمایه اجتماعی شناختی
۰.۸۴۵	۵	سرمایه اجتماعی ارتباطی
۰.۸۱۷	۴	سرمایه اجتماعی درون گرا
۰.۸۶۳	۴	سرمایه اجتماعی برون گرا
۰.۸۵۵	۱۱	مشارکت در بافت فرسوده
۰.۸۷۱	۴	مشارکت فکری
۰.۸۵۳	۲	مشارکت اجرایی
۰.۷۸۶	۲	مشارکت مالی
۰.۷۵۶	۳	مشارکت نیروی انسانی
۰.۸۶۷	۱۷	مشارکت فکری اجرایی مالی نیروی انسانی

جدول ۲. میانگین و انحراف معیار شاخص‌های پژوهش

انحراف معیار	میانگین	شاخص‌های اصلی	انحراف معیار	میانگین	شاخص‌های اصلی
۰.۵۷	۳.۳۲	سرمایه اجتماعی	۰.۵۱	۳.۴۶	تعهد اجتماعی
۰.۵۹	۳.۰۱	ارتباطی	۱.۰	۳.۵۵	اعتماد اجتماعی
۰.۷۲	۳.۳۹	ساختاری	۰.۵۲	۳.۰۵	مشارکت در اجرا
۰.۶۶	۳.۷۰	شناختی	۰.۷۱	۲.۹۳	مشارکت انسانی
۰.۹۹	۳.۴۶	درون گرا	۰.۷۴	۳.۰۵	مشارکت مالی
۰.۷۰	۳.۶۹	برون گرا	۰.۵۳	۳.۵۰	مشارکت اجتماعی
۰.۷۳	۳.۴۱	تجسم یافته	۰.۶۲	۳.۱۱	عینیت گرا
			۰.۵۶	۲.۹۸	نهادینه شده

اختلاف معناداری در بین آن‌ها مشاهده می‌شود. بین تمامی ابعاد متغیر مستقل سرمایه اجتماعی- فرهنگی بر مشارکت در نوسازی بافت فرسوده شهر گرگان و گنبد، رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد. یعنی به ازای هر واحد افزایش همبستگی بین ابعاد

عینیت یافته (۳/۱۱) سرمایه فرهنگی نهادینه شده (۲/۹۸) سرمایه فرهنگی تجسم یافته (۳/۴۱) است که نشان می‌دهد نمره میانگین به دست آمده بیشتر از حد متوسط است. نتایج نشان داد ۶ محله اصلی دو شهر مطالعه شده (گرگان؛ گنبد)

جدول ۳. میانگین سرمایه اجتماعی و مشارکت شهروندان ساکن محلات مطالعه شده در نوسازی

متغیر	منطقه سکونت	میانگین	انحراف معیار	مقدار F	معناداری
سرمایه اجتماعی	قزاق محله	۳.۴۱۹۸	۰.۳۷۰۳۶	۳۹.۱۴۲	۰.۰۰۰
	کوی طالقانی	۲.۷۸۴۴	۰.۳۹۲۵۶		
	کوی سجادیه	۳.۶۰۷۹	۰.۳۴۶۲۳		
	زابل آباد	۳.۲۵۲۴	۰.۳۶۵۵۰		
	چای بوین	۳.۶۴۰۰	۰.۵۱۱۶۱		
	پل گدم آباد	۳.۱۸۷۹	۰.۴۰۴۲۶		
	کل	۳.۳۴۶۰	۰.۵۱۱۶۱		
مشارکت در بافت	قزاق محله	۳.۰۶۲۰	۰.۴۴۵۱۴	۹.۲۵۳	۰.۰۰۰
	کوی طالقانی	۲.۷۳۷۵	۰.۶۰۴۰۹		
	کوی سجادیه	۳.۱۹۸۸	۰.۵۰۶۱۷		
	زابل آباد	۳.۱۶۱۹	۰.۵۱۲۷۶		
	چای بوین	۲.۸۴۶۳	۰.۵۴۵۷۶		
	پل گدم آباد	۳.۰۹۵۵	۰.۴۰۴۲۶		
	کل	۳.۰۱۹۵	۰.۵۲۸۹۱		

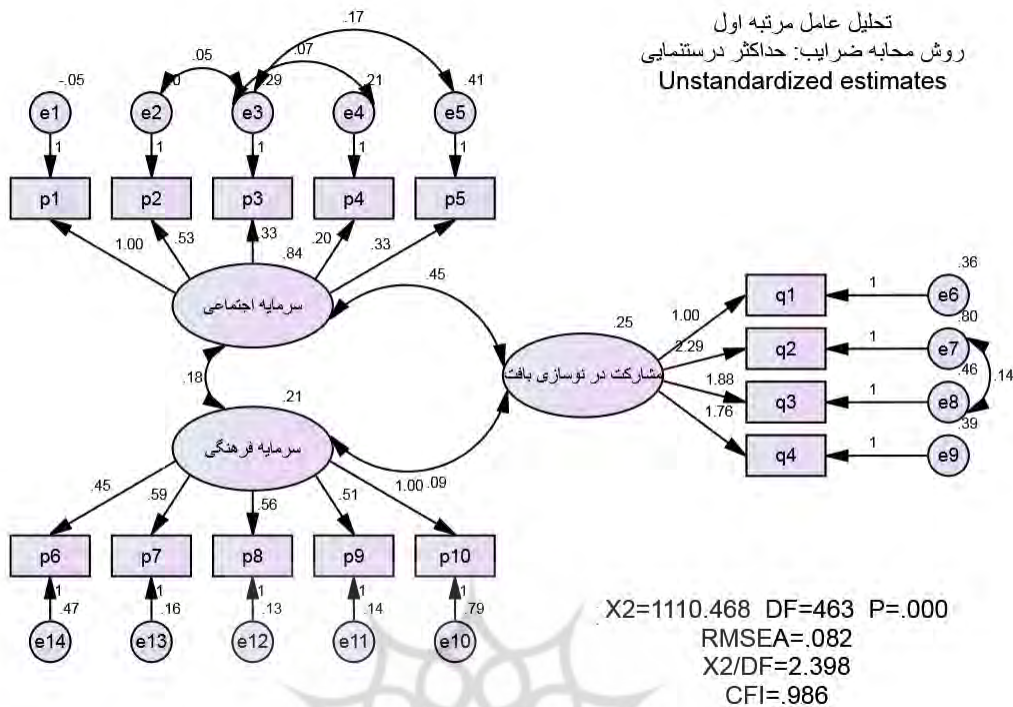
جدول ۴. همبستگی متغیرهای مستقل با متغیر وابسته: مشارکت شهروندان در نوسازی بافت فرسوده

متغیر مستقل	ضریب همبستگی پیرسون (R)	سطح معناداری	نتیجه
بعد ساختاری سرمایه اجتماعی	۰.۵۲۳	۰.۰۰۵	تایید
بعد شناختی سرمایه اجتماعی	۰.۵۴۳	۰.۰۰۳	تایید
بعد ارتباطی سرمایه اجتماعی	۰.۶۰۵	۰.۰۰۰	تایید
بعد درون گرایی سرمایه اجتماعی	۰.۵۲۸	۰.۰۰۰	تایید
بعد برون گرایی سرمایه اجتماعی	۰.۵۴۲	۰.۰۰۰	تایید
بعد نهادینه شده سرمایه فرهنگی	۰.۵۱۲	۰.۰۰۰	تایید
بعد تجسم یافته سرمایه فرهنگی	۰.۵۲۲	۰.۰۰۰	تایید
بعد عینیت یافته سرمایه فرهنگی	۰.۵۴۱	۰.۰۰۰	تایید

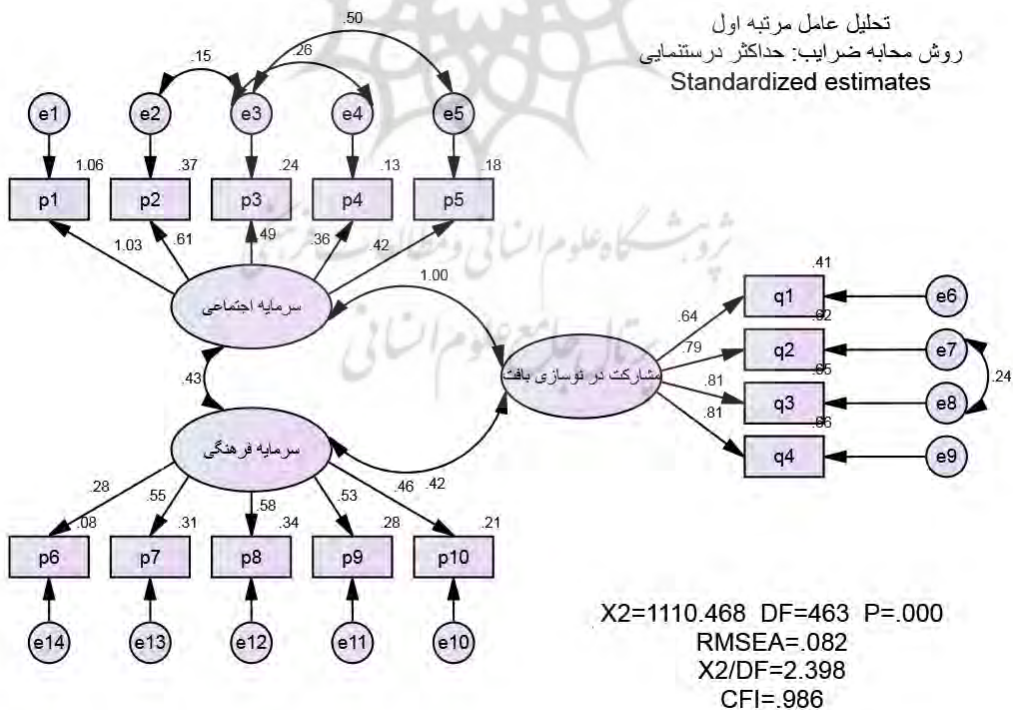
جدول ۵. برآورد ضرایب مدل نهایی رگرسیون خطی متغیرهای پژوهش

متغیرها	ضرایب غیر استاندارد		ضرایب استاندارد	
	B	انحراف معیار	BETA	آزمون T
Constant	۱۲.۵۶۸	۲.۹۴۶		۴.۲۶۶
ساختاری	۰/۱۳۱	۰/۱۶۸	۰/۱۲۰	۱/۷۷۹
شناختی	۰/۱۱۵	۰/۱۰۸	۰/۱۰۴	۱.۱۳۹
ارتباطی	۰/۴۸۷	۰/۰۹۹	۰/۱۶۸	۴.۹۱۷
درون گرا	۰/۸۱۵	۰/۱۲۶	۰/۲۵۵	۶/۴۷۶
برون گرا	۱/۱۶۳	۰/۱۳۰	۰/۳۷۰	۸/۹۵۷
عینیت یافته	۰/۱۲۳	۰/۱۱۴	۰/۲۱۳	۲/۲۱۲
تجسم یافته	۰/۲۱۴	۰/۳۲۳	۰/۱۴۲	۲/۳۲۱
نهادینه شده	۰/۱۳۱	۰/۲۳۱	۰/۲۵۱	۲/۴۱۳
استقلال خطاها	سطح معناداری	F	اشتباه استاندارد شده	R2
۱.۷۳۹	۰/۰۰۰	۶۱۶/۴۷۵	۴/۴۸	۰/۹۳۰
				۰/۹۶۴

شکل ۲. مدل غیراستاندارد معادله ساختاری تحلیل عاملی متغیرهای اصلی

شکل ۳. مدل استاندارد معادله ساختاری تحلیل عاملی متغیرها

جدول ۶. نتایج آزمون بارتلت

آزمون کایزر، مایر، اولکین	۰.۷۴۶
کای اسکوار	۷۸۵.۰۲۶
درجه آزادی	۳
سطح معناداری	۰.۰۰۰

جدول ۷. شاخص‌های برازش الگوی اصلی

شاخص ها	مقدار قابل قبول	مقدار یافته پژوهش	مطلوبیت
Chi-square	-	۱۱۱۰/۴۶۸	-
RMSEA	$RMSEA < 0.1$	۰/۰۸۲	تأیید مدل
p-value	$P \geq 0.5$	۰/۰۰۰	عدم تأیید مدل
Df (درجه آزادی)	$df \geq 0$	۴۶۳	تأیید مدل
χ^2 / Df	$\chi^2 / Df < 3$	۲/۳۹۸	تأیید مدل
CFI	$CFI \geq 0.9$	۰/۹۸۶	تأیید مدل

که بین ابعاد سرمایه اجتماعی- فرهنگی و مشارکت شهروندان در نوسازی بافت فرسوده شهری رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد.

داده‌ها از روش استاندارد کردن داده‌ها در مسیر تحلیلی آنالیز رگرسیون در SPSS و پیرایش شد و داده‌هایی که در دامنه +۳ تا -۳ قرار داشتند، استفاده شدند و داده‌های بیشتر و کمتر از این دامنه از داده‌ها حذف شدند تا داده‌های استاندارد شده‌تری را برای تحلیل در اختیار محقق قرار دهد. پیش از اقدام به استفاده از روش تحلیل عاملی باید از کافی بودن حجم نمونه برای تحلیل عاملی اطمینان حاصل شود. همان‌طور که پیش‌تر نیز تأکید شد حجم نمونه عامل تعیین‌کننده‌ای در صحت خوشه‌بندی عناصر با تکنیک تحلیل عاملی است. یکی از روش‌های بررسی کفایت نمونه برای تحلیل عاملی محاسبه شاخص کفایت نمونه است. شاخص کفایت نمونه توسط کایزر، مایر و اولکین نوآوری شده است و برای همین آن را با نماد KMO نمایش می‌دهند.

با توجه به سنجش سه متغیر مؤلفه‌های کالبدی و اجتماعی و فعالیتی، kmo به دست آمده (۰.۷۴۶) است که در حد مطلوب است و خروجی به دست آمده شاخصی برای جواز سنجش تحلیل عاملی متغیرها است.

با توجه به نتایج زیر که از خروجی نرم‌افزار لیزرل به دست آمده است، برازش مناسب مدل را نتیجه می‌گیریم. جدول ۷ محدوده دامنه شاخص و خوبی برازش را نشان می‌دهند.

بحث و نتیجه‌گیری

متغیرهای مستقل با متغیر وابسته، باعث مشارکت بیشتر افراد در نوسازی بافت فرسوده شهری می‌شود. جدول ضریب همبستگی بین متغیرهای سرمایه اجتماعی ساختاری، سرمایه اجتماعی شناختی، سرمایه اجتماعی ارتباطی، سرمایه اجتماعی درون‌گرا، سرمایه اجتماعی برون‌گرا؛ سرمایه فرهنگی عینیت‌یافته؛ سرمایه فرهنگی تجسم‌یافته را نشان می‌دهد. این فرضیه با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون بررسی شد، مقدار ضریب همبستگی برابر با $r = 0.964$ است. از آنجا که سطح معناداری محاسبه شده کوچک‌تر از 0.05 است، در نتیجه فرض صفر رد شده و فرض پژوهشی تأیید می‌شود. استقلال خطاها یا باقی‌مانده خطاها که تحت عنوان «ضریب دوربین واتسون» شناخته می‌شود نیز در این آزمون (۱/۷۳۹) به دست آمده است که به معنای استقلال همبستگی داده‌ها و متغیرها از هم است. با توجه به خروجی خلاصه رگرسیونی، تأیید می‌شود که بین ابعاد سرمایه اجتماعی بر مشارکت در نوسازی بافت فرسوده شهری رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد.

در جدول یادشده، مقدار ضریب همبستگی چندگانه ابعاد سرمایه اجتماعی بر مشارکت شهروندان در نوسازی بافت فرسوده شهری و مقدار برآوردشده آن تحت مدل رگرسیونی نهایی، معادل (۰/۹۶۴) است. مقدار ضریب تعیین چندگانه در مدل نهایی برابر با (۰/۹۳۰) بوده و بیانگر این است که (۰/۹۳) درصد از تغییرات مشارکت شهروندان در نوسازی بافت فرسوده شهری توسط متغیر مستقل یعنی ابعاد سرمایه اجتماعی قابل تبیین است. بنابراین، فرض صفر رد می‌شود، به بیان دیگر می‌توان گفت

توجه به نمره به دست آمده وضعیت ضعیف تری دارد. شامل انتقال مفاهیم از طریق کتاب‌های غیر درسی؛ انتقال از طریق فیلم و رسانه‌های دیداری و شنیداری است. مسئولان امر باید به افزایش مؤلفه‌ها اقدام کنند.

همچنین، میزان سرمایه اجتماعی - فرهنگی در محلات مختلف بافت فرسوده شهر گنبد و گرگان وضعیت یکسانی ندارد. به گونه‌ای که میزان سرمایه اجتماعی - فرهنگی در محله ۱ و ۲ و ۳ شهر گرگان بالاتر از حد متوسط است و در محله ۱ و ۲ و ۳ گنبد پایین‌تر از حد متوسط؛ بنابراین مسئولان امر؛ بهتر است برنامه‌های نوسازی در این محلات را در اولویت قرار دهند، چرا که بالا بودن میزان سرمایه اجتماعی فرهنگی با توجه به نتایج این تحقیق در مشارکت شهروندان در نوسازی مؤثر است. به طبع، برنامه نوسازی این محلات با موفقیت بیشتری روبه‌رو می‌شود و می‌تواند به عنوان یک الگوی موفق در ترغیب ساکنان سایر محلات به مشارکت تأثیرگذار باشد. بنابراین، برای داشتن مشارکت اجتماعی زیاد شهروندان در بافت‌های فرسوده شهری گرگان و گنبد و ترغیب بیشتر آن‌ها به مشارکت در این زمینه، توجه به سرمایه اجتماعی و سرمایه فرهنگی و در نهایت، افزایش این نوع سرمایه‌ها ضروری است.

باتوجه به نتایج به دست آمده برای افزایش مشارکت شهروندان در بافت‌های فرسوده موارد زیر مد نظر قرار گیرد:

۱. سرمایه اجتماعی به سیمانی تشبیه شده است که بلوک‌های تشکیل دهنده ساختمان را کنار هم نگه می‌دارد. نتیجه پژوهش نشان داد با افزایش سرمایه اجتماعی، مشارکت مردم در نوسازی و بازسازی بافت فرسوده افزایش می‌یابد و می‌توان با افزایش سرمایه اجتماعی به افزایش مشارکت اقتصادی نیز همت گمارد. موارد زیر برای افزایش سرمایه اجتماعی پیشنهاد می‌شود:

الف) تقویت امکانات مالی و اقتصادی افراد جامعه،
ب) ایجاد فضای تسهیل‌کننده ارتباطات اجتماعی میان افراد جامعه.

۲. نتایج به دست آمده نشان می‌دهد بین اعتماد و میزان مشارکت مردم در نوسازی بافت فرسوده رابطه معناداری وجود دارد. به نظر می‌رسد از کلیدی‌ترین نکاتی که در اجرای پروژه‌های نوسازی باید مد نظر قرار گیرد، اعتماد است. برای بالا بردن سطح اعتماد پیشنهاد می‌شود در درجه اول تضمین‌های لازم برای مردمی که در اجرای پروژه می‌خواهند سرمایه‌گذاری کنند، داده شود، به طوری که افراد از ابتدا تا انتهای پروژه بدانند چه اتفاق‌هایی قرار است بیفتد.

۳. نتیجه دیگر که به دست آمده این است که مشارکت اجتماعی بر مشارکت اقتصادی تأثیرگذار است. باید مد نظر قرار داد که بازسازی و نوسازی بافت فرسوده فرایندی است، نه اقدامی یکباره و دفعی و مستلزم مهندسی اجتماعی است. این نکته زمانی روشن‌تر می‌شود که بدانیم با توجه به ریزدانه بودن و قدیمی بودن املاک روابط میان همسایگان در بسیاری از این مناطق شدیدتر از دیگر مناطق شهر است و مردمی که در امور اجتماعی مشارکت بیشتری دارند، وجهه بهتری نیز دارند و می‌توان با آگاه ساختن آن‌ها از فایده نوسازی، سایرین را بهتر متقاعد کرد.

در این مقاله به نقش سرمایه اجتماعی و سرمایه فرهنگی در نوسازی بافت فرسوده شهری پرداخته شد. باید اشاره کرد که این سرمایه‌ها را به منزله دارایی اولیه جوامع در برنامه‌ریزی نوسازی می‌دانند. مشارکت در بافت‌های فرسوده شهری، متأثر از عوامل مختلفی است که از مهم‌ترین آن‌ها، سرمایه اجتماعی و سرمایه فرهنگی است. بالا بودن میزان سرمایه اجتماعی و فرهنگی زمینه را برای موفقیت در برنامه‌های نوسازی و بهسازی بافت‌های فرسوده شهری فراهم می‌کند و در مقابل، کم بودن مقادیر آن‌ها، باعث عدم موفقیت در برنامه‌های بازسازی بافت فرسوده می‌شود.

در مطالعه حاضر که با هدف شناخت عوامل اجتماعی مؤثر بر مشارکت ساکنان بافت فرسوده دو شهر گنبد و گرگان در برنامه‌های نوسازی بافت به روش پیمایش انجام شد. مفهوم‌سازی سرمایه اجتماعی - فرهنگی مبتنی به نظریه‌های سرمایه اجتماعی بوردیو؛ پاتنام و کلمن انجام شد و به این روش برای سرمایه اجتماعی سه مؤلفه اعتماد اجتماعی؛ انسجام اجتماعی؛ مشارکت اجتماعی که در غالب سرمایه اجتماعی شناختی و ارتباطی و ساختاری، درون‌گرا و برون‌گرا و سرمایه فرهنگی در قالب سرمایه فرهنگی عینیت یافته؛ سرمایه فرهنگی نهادینه شده؛ سرمایه فرهنگی تجسم یافته در نظر گرفته شد. نتایج نشان داد میزان سرمایه اجتماعی - فرهنگی ساکنان بافت فرسوده با توجه به میانگین شاخص‌های به دست آمده وضعیت مناسبی دارد و شهروندان ساکن در این بافت‌ها دارای نمره خوبی در حوزه سرمایه اجتماعی - فرهنگی هستند. نتایج به دست آمده با نظریات مطرح شده در چارچوب نظری و همچنین، با یافته‌های امیراحمدی و نوابخش (۱۳۹۵)، صالح و همکاران (۱۳۹۱)، حامی‌نژاد و همکاران (۱۳۹۳)، محمدی (۱۳۹۶)، جهانگیری و همکاران (۱۴۰۰)، نظم‌فر و عطار (۱۳۹۳)، خواجه شاکویی و همکاران (۱۳۹۲)، موسوی و همکاران (۱۳۹۱)، پتر و همکاران (۲۰۱۵)، عالی‌پور و بیابانی‌مقدم (۱۳۹۰)، ایکداوبواس (۲۰۱۸)، پیتون (۲۰۱۷) و امیراحمدی و همکاران (۱۳۹۵) هماهنگ و همسو است.

بر اساس تئوری سرمایه اجتماعی چنین استدلال می‌کنند که شبکه گفت‌وگوهای اجتماعی می‌تواند مشارکت در بازسازی بافت فرسوده را افزایش دهد. اما استدلال دیگر در این زمینه آن است که شبکه‌های ناهمگن می‌توانند تأثیر متضادی داشته باشند و موجب کاهش مشارکت شوند. در بین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی مؤلفه ساختاری وضعیت ضعیف تری نسبت به سایر مؤلفه‌ها دارد. به همین دلیل، باید مورد توجه بیشتری قرار بگیرد. یعنی میزان احساس امنیت و همکاری و رعایت سلسله‌مراتب اداری ساکنان از وضعیت مناسبی برخوردار نیست. در همین راستا، به‌کارگیری راهبردهایی نظیر اطلاع‌رسانی صحیح برگزاری جلسات مشترک بین کارگزاران نوسازی و مردم ساکن محل و مالکان و انتقال دانش و تبادل تجربیات اجرای درست و به موقع تعهدات و... می‌تواند در افزایش احساس امنیت و همکاری و رعایت سلسله‌مراتب اداری که یکی از شاخص‌های مهم سرمایه اجتماعی هستند؛ مؤثر باشد. و در بین شاخص‌های سرمایه فرهنگی، شاخص سرمایه فرهنگی تجسم یافته با

۲۲، ۷۵-۸۲.

حاتمی‌نژاد، ح؛ پوراحمد، ا؛ عیوضلو، د. (۱۳۹۳)، «واکاوی ظرفیت سرمایه اجتماعی محلات شهری در ساماندهی بافت‌های فرسوده منطقه ۳ شهرداری تهران»، *مجله آمایش جغرافیایی فضا*، ۱۳(۳)، ۳۲-۴۲.

حسن‌زاده، م، ص؛ صادقی، س. (۱۳۹۴)، «بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی در تمایل به تسهیم دانش (مورد مطالعه: کارکنان شرکت‌های صنایع دارویی استان گیلان)»، *مدیریت سرمایه اجتماعی*، ۲(۳)، ۳۴۷-۳۶۵.

خنده‌رو، م. (۱۳۸۷)، «بررسی سرمایه اجتماعی و عوامل مؤثر بر شکل‌گیری آن در سطح محله (مطالعه موردی: محله‌های منطقه ۲ شهر مشهد)»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی، دانشگاه اصفهان، دانشکده ادبیات و علوم انسانی.

خواجه شاهکوهی، ع؛ مدائلو جویباری م؛ صمدی، ر. (۱۳۹۲)، «بررسی نقش سرمایه اجتماعی در نوسازی بافت‌های فرسوده شهری جویبار»، *مجله جغرافیا و آمایش شهری- منطقه‌ای*، ۳(۸)، ۱۵-۲۶.

خوش‌فرغ، غ؛ بارگاهی، ر؛ کرمی، ش. (۱۳۹۲)، «سرمایه اجتماعی و پایداری شهری؛ مطالعه موردی: شهر گرگان»، *مطالعات شهری*، ۲(۸)، ۳۱-۴۶.

دویران، ا؛ مشکینی، ا؛ کاظمیان، غ؛ علی‌آبادی، ز. (۱۳۹۰)، «بررسی مداخله در ساماندهی بافت‌های فرسوده و ناکارآمد شهری با رویکرد ترکیبی (نمونه موردی: محله زینبیه زنجان)»، *پژوهش و برنامه‌ریزی شهری*، ۲(۷)، ۷۱-۹۰. رهنما، م. (۱۳۷۷)، «مشارکت، نگاهی نو به مفاهیم توسعه، ویراستار ولفانگ زاگس، چاپ اول، تهران، نشر مرکز.

سلیمی، ف. (۱۳۹۲)، «سرمایه اجتماعی در مدرسه»، *نشریه رشد آموزش علوم اجتماعی*، ۱۳(۳).

ساروخانی، ب. (۱۳۹۲)، *روش تحقیق در علوم اجتماعی*، چاپ سوم، تهران، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.

شورای عالی شهرسازی و معماری ایران. (۱۳۹۲)، *سند مصوب شورای عالی معماری و شهرسازی ایران*، چاپ اول، تهران، انتشارات: مرکز مطالعاتی و تحقیقاتی و شهرسازی و معماری.

صالح، س.، فولادیان، ا.، خدیوی، غ.، مهران‌فر، م. (۱۳۹۱)، «بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی و مشارکت مالکان در نوسازی و بهسازی بافت‌های فرسوده شهر مشهد»، *هفت شهر*، ۴(۴۳ و ۴۴)، ۴۳-۵۱.

عابدی، س. (۱۳۹۹)، «ابزارهای تأمین مالی و عوامل مؤثر بر مشارکت مردم در بهسازی محیطی شهر سبز (فراتحلیلی بر مطالعات انجام‌شده در ایران)»، *اقتصاد و برنامه‌ریزی شهری*، ۱(۱)، ۱-۱۸.

عالی‌پور، ا؛ حمیدرضا بیابانی مقدم، ح. ر. (۱۳۹۰)، «نقش سرمایه اجتماعی در تسریع و تسهیل جریان نوسازی در بافت فرسوده شهرها با بررسی نمونه موردی محله خانی‌آباد تهران»، *اولین کنفرانس اقتصاد شهری ایران*، ۲-۳ آذرماه، مشهد، ایران، ۶۷-۹۴.

قاسمی، ی؛ نامدار جویمی، ا. (۱۳۹۳)، «بررسی رابطه سرمایه فرهنگی و سرمایه نمادین فرهنگی (مطالعه موردی: دانشجویان دانشگاه دولتی ایلام)»، *فرهنگ ایلام*، ۱۵(۴۴)، ۷-۲۱.

فوکویاما، ف. (۱۳۸۴)، *سرمایه اجتماعی و جامعه مدنی در سرمایه اجتماعی: اعتماد، دموکراسی و توسعه*، گردآوری کیان تاجبخش، ترجمه: افشین خاکباز و حسن پویان، چاپ اول، تهران، نشر شیرازه.

لطیفی، غ. (۱۳۹۶)، *مدیریت شهری*، چاپ اول، تهران، انتشارات سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور.

محمدی، ج؛ محمدی، ع. (۱۳۹۶)، «بررسی میزان سرمایه اجتماعی جهت نوسازی بافت فرسوده شهر زنجان»، *تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی (علوم جغرافیایی)*، ۱۷(۴۴)، ۶۵-۸۶.

مروتی، ن؛ لطیفی، غ. (۱۳۹۱)، «بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر تمایل ساکنان بافت‌های فرسوده به نوسازی (مطالعه موردی: محله امام‌زاده عبدالله تهران)»، *برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی*، ۴(۱۰)، ۱۸۷-۲۲۶.

موسوی، م، حیدری، ح، کشکولی، ع، ب. (۱۳۹۱) «بررسی نقد سرمایه اجتماعی

۴. از آنجا که افزایش سرمایه اجتماعی می‌تواند هم در تقویت سرمایه فرهنگی مؤثر باشد و هم باعث افزایش کنش مشارکتی شهروندان شود؛ به‌کارگیری راهبردهایی نظیر اطلاع‌رسانی صحیح؛ برگزاری جلسات مشترک بین کارگزاران نوسازی و مردم ساکن؛ اجرای درست و به‌موقع تعهدات می‌تواند در افزایش اعتماد اجتماعی؛ که یکی از مهم‌ترین شاخص‌های سرمایه اجتماعی است، مؤثر باشد و به طبع، اعتماد کلید طلایی مشارکت در پروژه‌های نوسازی است. نهادسازی و حمایت از تشکل‌های مردمی اهمیت به شوراها، محله، کارگروه‌های مشورتی؛ وفای به عهد مسئولان و عمل به تعهدات وعده‌داده‌شده از دیگر مواردی است که در موفقیت برنامه نوسازی بافت فرسوده در دو شهر گرگان و گنبد مؤثر است.

سخن آخر اینکه اعتماد، کلید طلایی مشارکت است. برای بالا بردن سطح اعتماد پیشنهاد می‌شود در درجه نخست تضمین‌های لازم برای مردمی که در اجرای پروژه می‌خواهند سرمایه‌گذاری کنند، داده شود. به طوری که افراد از ابتدا تا انتهای پروژه بدانند چه اتفاقی قرار است بیفتد. نکته دیگر اینکه شرکت‌های مجری اطلاع‌رسانی کافی برای پروژه‌ها و شیوه‌های مشارکت انجام داده و خود نیز شرح خدماتی که به مردم ارائه می‌دهند را به طور روشن و واضح به مردم ارائه دهند.

منابع

احمدی، م؛ عندلیب، ع؛ ماجدی، ح؛ سعیده زرآبادی، ز. (۱۳۹۸)، «تحلیلی بر جایگاه سرمایه‌های اجتماعی در بازآفرینی بافت فرسوده تاریخی محله امامزاده یحیی با به‌کارگیری معادلات ساختاری»، *دانش شهرسازی*، ۳(۲)، ۴۹-۶۳.

امیراحمدی، ر؛ نوابخش، م. (۱۳۹۵)، «تأثیر سرمایه فرهنگی بر توسعه شهری با تأکید بر مشارکت شهروندان در نوسازی بافت‌های فرسوده (مطالعه موردی: شهر مشهد)»، *مطالعات توسعه اجتماعی ایران*، ۸(۳)، ۳۵-۴۹.

امیراحمدی، ر؛ نوابخش، م؛ نجانی، ح. (۱۳۹۵)، «بررسی نقش سرمایه فرهنگی اجتماعی بر مشارکت شهروندان در نوسازی بافت‌های فرسوده شهری (مطالعه موردی: شهر مشهد)»، *پژوهش‌های جامعه‌شناسی معاصر*، ۵(۸)، ۱۲۳-۱۴۳.

بوردیو، پ. (۱۳۸۷)، *بنیان‌های سرمایه اجتماعی*، ترجمه: محسن اسدپور، چاپ اول، تهران، انتشارات اندیشه.

بوردیو، پ. (۱۳۸۴)، *شکل‌های سرمایه، در سرمایه اجتماعی: اعتماد، دموکراسی و توسعه*، گردآوری کیان تاجبخش، ترجمه افشین خاکباز و حسن پویان، چاپ اول، تهران، نشر شیرازه.

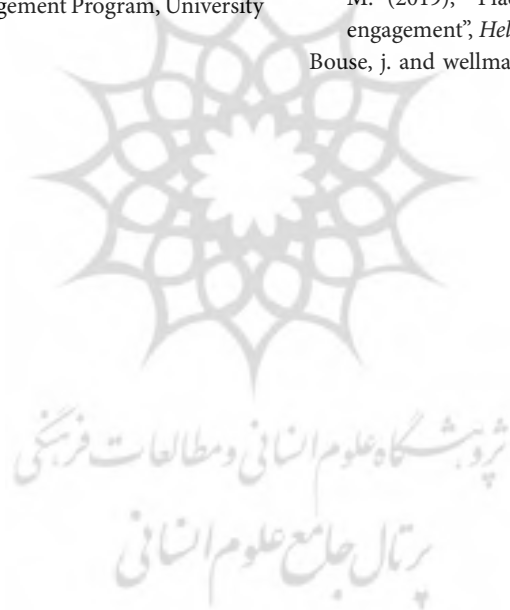
بیرو، آ. (۱۳۸۴)، *فرهنگ علوم اجتماعی*، ترجمه باقر ساروخانی، چاپ چهارم، تهران، کیهان.

پور احمد، ا؛ شماعی، ع. (۱۳۸۹)، *بهسازی و نوسازی شهری از دیدگاه علم جغرافیا*، چاپ اول، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.

پولادساز، ک، اخوان، ن. (۱۳۹۴)، «بهاد فرهنگی اجتماعی مؤثر بر توانمندسازی بافت فرسوده»، *همایش ملی بافت‌های فرسوده و تاریخی شهری*، دانشگاه کاشان.

توسلی، غ؛ موسوی، م. (۱۳۸۴)، «مفهوم سرمایه در نظرات کلاسیک و جدید با تأکید بر نظریه‌های سرمایه اجتماعی»، *نامه علوم اجتماعی*، ۷(۲۶)، ۱-۳۲. جهانگیری، م، ح؛ مؤمنی، م؛ موسوی، م. (۱۴۰۰)، «رتبه‌بندی چندشاخصه راهکارهای تقویت مشارکت عمومی در حفاظت از آثار تاریخی و میراث فرهنگی بر اساس الگوواره توسعه پایدار»، *اقتصاد و برنامه‌ریزی شهری*،

- and off the Internet university press. kyung,shinwon. community nvolvement in policy.in:http://www.enhr2000h.
- Perrer, T. L. (2015). "Changes in small town social capital and civic engagement". *Journal of Rural Studies*, 25, 185-193.
- Brokato. (2016). "The relationship between tee impact of social-culturef factors on quality and satisfaction". *Journal of confct resolution*, No 2, 170-183.
- Ikdavoo. (2018) *investigating the social dialoge network and its outcome on the modernization of worn out tissue*, Working Paper No.21, April 2018 Australian Institute of Family Studies.
- Koppenjan.E.(2017). "Pablic participation experiences in urban infrastructure projects", *The academy of managment journal*.v1.21.
- Payton, M, Payton, A. (2003), *Influence of Place Attachment and SocialCapital on Civic Action: A Study atSherburne National Wildlife Refuge*, Master's thesis of Natural ResourcesScience and Management Program, University of Minnesota, June.
- در نوسازی و بهسازی بافت‌های فرسوده؛ مطالعه موردی: شهر سردشت». *مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای*، ۴(۱۵)، ۱۰۵ - ۱۲۲ میرزایی، خ. (۱۳۸۸)، پژوهش، پژوهشگری و پژوهش‌نامه‌نویسی، چاپ اول، تهران، انتشارات جامعه‌شناسان.
- نظم‌فر، ح؛ عطار، م. ا. (۱۳۹۳)، «نقش سرمایه اجتماعی بر مشارکت ساکنان در نوسازی بافت فرسوده شهری؛ موردشناسی: بافت فرسوده شهر اردبیل»، *مجله جغرافیا و آمایش شهری منطقه‌ای*، ۴(۱۲)، ۵۱-۶۶.
- نعمتی لیمایی، م. (۱۳۸۹)، تبیین ارتقای کیفی نوسازی شهری با اتکا بر نقش سرمایه اجتماعی (نمونه موردی: بهشتی محله قائم‌شهر)، پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد، دانشکده هنر و معماری، به راهنمایی مجتبی رفعیان، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز.
- نویبخش، م. (۱۳۹۲)، «ضرورت احیای سرمایه اجتماعی و توسعه فضاهای شهری»، *مطالعات توسعه اجتماعی ایران*، ۵(۸)، ۷-۱۸.
- نوغانی، م. (۱۳۸۷)، «تأثیر نابرابری سرمایه فرهنگی بر موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان پیش‌دانشگاهی در دستیابی به آموزش عالی»، *فصلنامه تعلیم و تربیت*، ۶(۲۳)، ۱۰-۷۱.
- وزارت مسکن و شهرسازی. (۱۳۸۵)، *احکام اصلی طرح جامع تهران*، چاپ اول، تهران، مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران.
- Acedo, A, Oliveira, T, Naranjo-Zolotov, M, and Painho, M. (2019), "Place and city: toward a geography of engagement", *Heliyon*, 5(9): e02413.
- Bouse, j. and wellman, B. (2005), *Personal relationships: on*

Urban Economics and Planning

Homepage: <http://eghtesadeshahr.tehran.ir/>

ORIGINAL RESEARCH PAPER

Urban modernization; Investigating the role of socio-cultural capital in people's participation in the reconstruction of worn-out urban fabric(Case study of Gonbad and Gorgan cities)

Abolghasem Heidarabadi *

Assistant Professor, Department of Sociology, Babol Branch, Islamic Azad University, Babol, Iran

ARTICLE INFO

Article History:

Received 2021-07-10

Accepted 2021-10-14

Keywords:

Cultural capital
Dirty urban texture
Participation
Social Capital
Urban Renovation

ABSTRACT

Urban modernization as one of the solutions; The measure is in the face of widespread wear and tear of worn-out tissues. Social capital, including values such as trust, participation, and solidarity in the residential sector, is a concept that has become particularly important in the process of urban renewal in recent decades. Participation in the renovation of dilapidated structures is influenced by various factors, the most important of which are the social, cultural and cultural capital. The paper aimed to investigate the role of capital social-cultural on the participation of Gonbad and Gorgani citizens in the renovation of the worn-out texture. Theoretical framework based on patent theories; Coleman and Bourdieu. Research Methods; Survey and data collection tools are questionnaires. Sampling by clustering method and sample size is 382 residents of worn-out tissue.

The findings show that socio-cultural capital has a positive effect on the participation of residents. Social trust index; Sense of cooperation; Social cohesion and introverted and extroverted social capital; Cultural capital is objectified by cultural capital indicators; Embodied cultural capital; Institutionalized cultural capital has had the greatest impact on the participation of residents in the reconstruction of worn-out tissue.

DOI: [10.22034/UE.2021.2.03.08](https://doi.org/10.22034/UE.2021.2.03.08)

COPYRIGHTS

©2021 The author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution (CC BY 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, as long as the original authors and source are cited. No permission is required from the authors or the publishers.

HOW TO CITE THIS ARTICLE

Heidarabadi A. (2021). Urban modernization; Investigating the role of socio-cultural capital in people's participation in the reconstruction of worn-out urban fabric(Case study of Gonbad and Gorgan cities). *Urban Economics and Planning*, 2(3): 211-223.

DOI: [10.22034/UE.2021.02.03.08](https://doi.org/10.22034/UE.2021.02.03.08)

url: http://eghtesadeshahr.tehran.ir/article_139909.html

*Corresponding Author: Email: ashahin2000@yahoo.com